

KVINNOFRONTEN

Box 2007, 128 21 Skarpnäck
e-post: kvinnofronten@sverige.nu
Org. nr: 802411-0119
Plusgiro: 5 56 23 - 3
hemsida:
www.kvinnofronten.nu

Till

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Regeringskansliet

103 33 Stockholm

YTTRANDE

över SOU 2019:32 – "Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord" – Dnr. Ju2019/02172/L5

Kvinnofronten har tyvärr endast haft möjlighet att svara i den del som rör barn som bevittnar brott mot närstående.

Sammanfattning

Kvinnofronten välkomnar utredningens förslag att införa ett straffrättsligt skydd för barn som bevittnar våld. Vi instämmer huvudsakligen med förslaget och ser att utredningen grundats i forskning om barn som utsatts för att bevittna våld mot närstående.

Kvinnofronten **instämmer** med utredningens förslag:

- att det ska införas ett straffrättsligt skydd för barn som bevittnar våld,
- att det inte bör ställas upp något krav på direkt skade- eller fareffekt.

Kvinnofronten **instämmer inte** med förslaget angående:

- att det ska införas en lagtext om "mindre allvarliga" brott som ska kunna dömas till böter,
- att barns rätt till brottskadeersättning vid bevittnande av brott mot närstående ska tas bort.

Kvinnofronten **anser**:

- att utredningen saknar ett könsmaktsperspektiv i sin analys, vilket i flera fall lett till brister i analysen,
- att utredningen borde ha utrett hur det nya lagförslaget kan påverkas av, respektive påverka, annan berörd lagstiftning,
- att begreppet **närstående** behöver förtydligas,
- att det behöver tydliggöras att även **indirekt våld** ska ingå i det som brottsbeläggs,
- att det tydligare måste framgå att i de fall gärningsmannen struntar i om barnet bevittnar grundbrottet **ska** likgiltighetsuppsåt anses gälla,
- att gärningsmannen vid dom enligt den nya straffbestämmelsen **ska förlora rätten till vårdnad** över barnet,
- att barn aldrig ska kunna bli skyldiga att som målsägande betala rättegångskostnader om den tilltalade inte fälls vid skadeståndstalan enligt barnfridsbrott, utan att samhället i så fall ska stå för kostnaden.

Allmänna kommentarer

Kvinnofronten beklagar att utredningen inte anlagt något könsmaktsperspektiv på frågan om barns bevittnande av brott av eller mot närstående. Det våld som barn tvingas bevittna är ett närmast genomgående könat brott, där män – pappa eller annan man som är tillsammans med mamman – begår brott mot kvinnor – mamma eller pappas nya partner. Det handlar alltså huvudsakligen om brott inom området mäns våld mot kvinnor.

Kvinnofronten har i flera remissvar angående mäns våld mot kvinnor påtalat vikten av att skilja mellan *könad analys* och *könsneutral lagtext*. Detta är brott som

begås i ett ojämnt samhälle, där sexualiserat våld är det kanske tydligaste exemplet på mäns makt. Det går inte att förstå våldet som en isolerad företeelse, utan samband med världen omkring och könets olika villkor i den världen. Av en utredning om barns bevitnande av våld mot närstående krävs med andra ord en könad analys. Lagen måste däremot vara könsneutralt skriven, eftersom det även kan finnas män som utsätts och kvinnor som är förövare.

Utredningens brist på förståelse för skillnaden mellan könad analys och könsneutral lagtext har gjort att utredningen i vissa delar missar viktiga slutsatser om hur barns verklighet ser ut.

Kommentarer till betänkandets olika delar

Kapitel 10.2.2 Frågan om kriminalisering

Kvinnofronten stöder utredningens slutsats att det finns starka skäl för en kriminalisering av att utsätta barn för att bevittna våld eller andra brottsliga handlingar mot närstående.

Kvinnofronten reagerar dock starkt mot att utredningen upprepat skriver att barn bevittnat våld respektive brott *mellan* närstående. Trots att utredningen betonar att det är gärningsmannen som bär ansvaret för att barnet bevittnat våldet, använder utredningen genomgående sådana formuleringar som visar på en bristande förståelse för mäns sexualiserade våld och riskerar att lägga skuld på offret. Det blir särskilt tydligt när utredningen benämner vårdnadstvister som "infekterade", vilket är ytterligare ett osynliggörande av vem som bär ansvar för våldet (se vidare 10.2.11 nedan).

Det finns gedigen forskning som visar att barn upplever att de idag inte blir lyssnade på i vårdnadstvister just när de berättar om sin rädsla för pappan och det våld han utövat mot dem och/eller mamman.¹ Barnombudsmannen har konstaterat att "*Socialtjänsten ska vara huvudaktör och samordnare av samhällets insatser för barn som upplever våld och övergrepp. Men i barnens berättelser lyser socialtjänsten oftast med sin totala frånvaro och när den trots allt omnämns framstår den som passiv, fokuserad på de vuxna och ovillig att lyssna.*"²

Kvinnofronten hoppas nu att en kriminalisering av att utsätta barn för bevitnande av våld mot närstående ska innebära att barns berättelser kommer att lyftas, så att barn antligen ska bli lyssnade på av berörda myndigheter. Vi hoppas att en sådan lag ska kunna tvinga såväl socialtjänsten som domstolarna att även i vårdnadsärenden börja lyssna på barnens berättelser. Förhoppningsvis skulle det kunna få socialtjänsten att göra bättre riskbedömningar vid vårdnadsärenden då våld förekommit. Det vore i så fall en effekt av den nya barnfridslagen som skulle kunna få väldigt stor betydelse för utsatta barn. *Men för att uppnå detta är det oerhört viktigt att samhället inte osynliggör vem som bär ansvar för våldet.*

Kapitel 10.2.3 En särskild straffbestämmelse

Vad som ska straffbeläggas

Utredningen tar upp att det nya brottet även kan gälla indirekt våld. Kvinnofronten anser att det inte räcker. Det måste tydliggöras att brottet även *ska* omfatta indirekt våld, som när en pappa hotar mamman eller inför barnen slår sönder det gemensamma hemmet eller utsätter ett husdjur för hot eller våld. Enligt Brottsoffermyndigheten har cirka 35 procent av barn i förhållanden där pappan utsätter mamman för våld antingen sett eller hört pappan hota att döda mamman, vilket är extremt traumatiskt för ett barn.³

Brottskonstruktion

Kvinnofronten instämmer med utredningen om att det inte bör ställas upp något krav på direkt skade- eller fareeffekt i det enskilda fallet, eftersom bevisfrågan i så fall skulle lägga fokus på det enskilda barnets reaktioner och agerande. Det framgår klart av forskning att *barn som bevittnar våld av och mot närstående tar skada*. Bevittnandet innebär en kränkning av barns rättigheter enligt barnkonventionen.

Ansvar

Kvinnofronten instämmer med utredningen att det *endast är den som begår brottet som är ansvarig för barnets bevittnande av brott*. Det är mycket viktigt att det nya brottet aldrig kan vändas mot den som utsätts för grundbrottet.

Kvinnofronten reagerar därför starkt mot utredningens skrivningar i denna del. Utan att redovisa grund för sådana påståenden anger utredningen att barnet upplever att mamman *"inte kan försvara sig själv och därmed inte heller kan erbjuda barnet någon trygghet"*? (vår betoning) eller att att *"den ena blir en skrämmande, farlig och otrygg gärningsperson och den andra blir ett offer som inte kan skydda varken sig själv eller barnet"*?

Detta är en konstruerad syn på offer, som inte har grund i forskning eller erfarenhet. Utifrån dessa påståenden drar utredningen slutsatser och låter dessa påståenden påverka konkreta förslag kring hur situationer ska hanteras när barnfridsbrott skett. Det är minst sagt anmärkningsvärt att utredningen låter sådana obelagda påståenden färga utredning och förslag. Barn som själva inte blir utsatta för våldet kan tvärtom uppleva att mamman kan erbjuda *barnet trygghet* trots att hon själv blir utsatt. Traumat är då att se sin mamma bli utsatt – och att se sin pappa eller fadersgestalt vara gärningsmannen. Men än en gång skuldbelägger utredningen offret genom att framställa henne som att hon i och med att hon blir utsatt skulle brista i omsorg.

Här vill vi också lyfta att utredningen skriver att det inte kan vara straffbart *"att agera i nödvärn när ett grundbrott begås"*. Det är mycket viktigt att mamman inte straffas för att hon försöker försvara sig. Även för barnet är det viktigt att se att mamman inte straffas av samhället för att hon försökte hindra gärningsmannen att utsätta henne – eller barnet – för mer våld.

Begreppet närstående

Kvinnofronten anser att utredningen är för otydlig i förklaringen av begreppet närstående. Vi instämmer i grundsynen i att gärningsmannen och offret för grundbrottet ska ha eller ha haft ett förhållande, men det borde tydligare markeras att det *inte* krävs att gärningsmannen sammanbor/bott med offret för grundbrottet, det väsentliga för barnfridsbrottet måste vara om de haft en sådan relation att gärningsmannen blivit en del av barnets liv. Långvariga relationer utan sammanboende är idag mycket vanligt och sammanboende är inte av stor vikt gällande en persons roll i barnets liv och vardag.

På motsvarande sätt bör *alla personer med omsorgsansvar* för barnet inbegripas i begreppet närstående vid barnfridsbrott.

Kvinnofronten vill betona att det därför är nödvändigt att lagstiftaren då lagförslaget läggs fram har förtydligat begreppet närstående.

Barnets upplevelse

Kvinnofronten har förståelse för utredningens resonemang kring uttrycket *bevittna*, men vi anser att det straffrättsliga skyddet även bör gälla när barnet exempelvis kommer hem från skolan till ett sönderslaget hem eller när det gång på gång möter en mamma med skador från våldet. Vi anser att utredningen inte tagit dessa

för barnet mycket svåra situationer på tillräckligt allvar, och att det bör diskuteras om det skulle vara möjligt att istället använda begreppet *”upplever våld mot närstående”*.

Förhållande till annan lagstiftning

En stor brist i utredningen är att den inte utrett hur den nya straffbestämmelsen påverkas av, och i sin tur kan påverka, annan berörd lagstiftning. Det gäller bland annat kvinnofridsbrott, barns rätt till ekonomisk ersättning vid bevittnande av våld och domar angående vårdnad och umgänge.

Utredningen konstaterar att det nya straffrättsliga skyddet förutsätter att grundbrottet lett till fällande dom. Men idag är det ett faktum att gärningsmännen vid mäns våld mot kvinnor oftast går fria. *Det betyder att de flesta av de brott mot barn som den nya lagen vill beivra i praktiken inte kommer att leda till dom.* Detta är ett stort svek mot de utsatta barnen. Kvinnofronten vill markera vår besvikelse över att utredningen inte alls fokuserat på vad som kan göras för att komma åt grundbrotten, för att på så sätt få ett verkligt straffrättsligt skydd för barn som bevittnat våld mot närstående.

Inte heller diskuterar utredningen konsekvensen av att det ofta kommer att vara barnets vårdnadshavare som är gärningsman. Hur riskerar det att påverka barnets reella rätt till skadestånd om vårdnadshavaren har tillgång till skadeståndet?

Idag ser vi allt oftare att pappor i domstolar får vårdnaden om barn trots att papporna är dömda för våld mot barnen och/eller mamman. Hur rimmar det med den rätt till barnfrid som den nya straffbestämmelsen ska skydda, om barnet sedan tvingas bo hos gärningsmannen, underordna sig gärningsmannens beslut om barnets liv och alltså vara helt utlämnad till förövaren?

Kvinnofronten anser att för att den nya straffbestämmelsen ska skydda utsatta barn bör den som döms för barnfridsbrott som regel också förlora vårdnaden om barnet.

Kapitel 10.2.4 Vissa frågor om ansvar för bevittnande

Kvinnofronten ställer oss tveksamma till utredningens formulering att brottet ska *”ha varit ägnat att skada tryggheten eller tilliten hos barnet i dess förhållande till en närstående person”*. (vår betoning) Vi förstår utredarnas resonemang, men är oroad över hur detta kan missbrukas i rättstillämpningen, så att domstolarna kan komma att kräva att gärningsmannen ska *ha avsett* att utsätta barnet för att ställas till ansvar. En sådan formulering ställer höga krav på att lagstiftaren ska ha gjort oomtvistligt klart att rättstillämpningen när det gäller uppsåt ska utgå från att det i normalbrottet kommer att handla om likgiltighetsuppsåt.

Allmänt åtal

Kvinnofronten stöder utredningens konstaterande att den nya straffbestämmelsen inte ska undantas från allmänt åtal. Allt annat vore orimligt när det gäller brott mot barn.

Kapitel 10.2.5 Uppsåt

Kvinnofronten har förståelse för utredningens resonemang kring att endast uppsåtliga gärningar ska vara straffbara. Att gärningsmannen struntar i om barnet bevittnar grundbrottet ska ju, som utredningen skriver, rimligen falla under likgiltighetsuppsåt.

Vi känner dock en stor oro för hur detta kommer att behandlas i rättstillämp-

ningen. Rättstillämpningen har inte minst vid andra exempel på mäns våld, som våldtäkt, visat att domstolarna är benägna att hellre fria gärningsmän än att hänvisa till likgiltighetsuppsåt. Om endast uppsåtliga gärningar ska vara straffbara måste lagstiftaren tydligt markera att i de fall gärningsmannen struntar i om barnet bevittnar grundbrottet *ska* likgiltighetsuppsåt gälla.

Kvinnofronten anser att det är av största vikt att förövaren kan dömas oavsett eventuellt uppsåt eller syfte att skada det aktuella barnet, det ska självklart räcka med att förövaren *inte tog hänsyn till att barnet riskerade att bevittna brottet* mot mamman.

Kapitel 10.2.7 Straffskala, gradindelning och förhållandet till andra straffbestämmelser

Kvinnofronten *instämmer inte* med utredningens förslag att "mindre allvarliga fall" ska dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Utredningen har visat hur barn tar allvarlig skada av att bevittna våld mot närstående. Det finns ingen anledning att ett så allvarligt brott ska ha en straffskala där böter ingår. I och med att normalbrottet föreslås ha straffvärdet fängelse i högst två år, finns redan möjlighet att döma till mycket låga straff. Det finns därmed inget behov av någon lagtext om, och särskild straffskala för, brott som bedöms som "mindre allvarliga".

Vårdnad

Kvinnofronten anser att utredningen borde slagit fast att gärningsmannen vid dom enligt den nya straffbestämmelsen *ska förlora rätten till vårdnad över barnet*. En lagstiftning som har barnets bästa som grund måste se att barnet behöver skyddas också mot konsekvenserna av brottet. Ett barn som sett sin mamma utsättas för våld, och till och med kanske dödas, behöver framför allt skyddas från gärningsmannen framöver. Här måste barnets rätt gå före föräldrarätten.

Kapitel 10.2.8 Straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 8 brottsbalken

Utredning konstaterar att det "*saknas strukturerad dokumentation*" från hur domstolarna resonerat kring dagens paragraf om *försvårande* när brottet skadat tryggheten och tilliten hos ett barn. Ändå nöjer utredarna sig med att skriva att "*domstolarna kommer att behöva vara tydligare i sin bedömning*", och att utredningen inte tror att det finns risk för lindrigare straff när det finns två brottsoffer.

Kvinnofronten känner djup oro inför att utredningen inte tagit denna risk på större allvar. Det är klarlagt att domstolar hellre dömer mildt än hårt, och det bör därför slås fast att lagstiftaren inte kommer att acceptera en utveckling mot lindrigare påföljdsbestämning.

Detta är en mycket viktig fråga att följa upp när lagen börjat tillämpas.

Kapitel 10.2.9 Skadestånd och brottsskadeersättning

Utredningen tar upp att det är av stor betydelse att barn som enligt nuvarande reglering har rätt till brottsskadeersättning inte kommer att hamna i ett sämre läge vid en lagändring som innebär att rätten till särskild brottsskadeersättning tas bort.

Kvinnofronten förstår utredningen resonemang kring detta, men vi anser inte att utredningen på ett tillfredsställande sätt kan garantera att detta inte kommer att ske om rätten till brottsskadeersättning tas bort. Det vore djupt olyckligt om den nya straffbestämmelsen, som ju införs för att skydda barn, skulle få till följd att ens enstaka barn förlorade möjligheten till ersättning.

Kvinnofronten anser därför att möjligheten att få brottsskadeersättning till barn som bevittnat brott mot närstående *inte ska tas bort i detta skede*. Istället bör lagstif-

taren följa upp hur utvecklingen till ersättning påverkas av den nya brottsbestämelsen innan beslut bör fattas om eventuellt avskaffande av sådan brottskadeersättning.

Rättegångskostnader

Kvinnofronten anser att barn *aldrig ska kunna bli skyldiga att som målsägande betala rättegångskostnader*. Barn är omyndiga och kan därför inte förväntas ta ansvar för ekonomiska frågor kring om en skadeståndstalan kan vara lämplig. Mindre bemedlade barn ska inte heller ha lägre skydd än bättre bemedlade.

Det bör därför slås fast att om den tilltalade inte fälls vid skadeståndstalan enligt barnfridsbrott ska samhället stå för barnets eventuella rättegångskostnader.

Kapitel 10.2.11 Ytterligare sätt att stärka den rättsliga ställningen för barn generellt

Kvinnofronten ställer oss positiva till utredningens förslag att utöka uppdraget för särskilda företrädare för barn. Det skulle dock behövas att samhället ställde krav på att dessa särskilda företrädare måste ha särskild kompetens att företräda barn.

Utredningen föreslår också en ny utredning gällande eventuellt införandet av en ny form av ombud för barn. Kvinnofronten stöder även detta förslag, som vi själva lagt fram i tidigare remissvar, eftersom barns behov i samband med förundersökning och rättegång är så mycket större än det som ryms både i nuvarande regler och i ett utvidgat uppdrag för särskilda företrädare för barn.

Kvinnofronten reagerar dock starkt mot utredningens användande av begreppet *"infekterade vårdnadstvister"* i detta sammanhang, eftersom det begreppet osynliggör mäns våld mot kvinnor. *Vi vill betona att användandet av detta begrepp därmed osynliggör just det som barnfridsbrottet grundas i: mäns våld mot kvinnor*. Brottsoffermyndigheten anger att 85 procent av de barn som har en pappa som misshandlar mamman har befunnit sig i samma rum när mamman misshandlats, 13 procent har sett eller hört misshandeln från annat rum. Det betyder att 98 procent av barnen är vad Brottsoffermyndigheten kallat *"deltagande vittne"*. Det är därmed mycket positivt att utredningen nu föreslår att samhället äntligen ska kriminalisera dessa barnfridsbrott. Men det nya brottet bygger på att det finns en dom för grundbrottet. Så är oftast inte fallet. Det framgår klart av statistik att anmälan om mäns våld mot kvinnor eller barn oftast läggs ner i brist på bevis. Sett ur de utsatta barnens perspektiv borde utredningen analyserat detta vidare: *finns det möjlighet att skydda fler av de utsatta barnen genom att se till hur grundbrotten skulle kunna hanteras bättre?*

När samhället misslyckas med att beivra våldet mot mamman, förvandlas våldet istället till en *"konflikt"* mellan föräldrarna i vårdnadsärendet. Det är ett allvarligt samhällsproblem när en stor grupp brottsoffer först inte får upprättelse, och sedan ifrågasätts när de försöker skydda sina barn från förövaren. Detta kommer därmed att vara ett stort problem också i hanteringen av de framtida barnfridsbrotten. Istället för att se dessa samband, och diskutera vad som kan göras åt denna rättsosäkerhet för i detta fall barnen, använder utredningen slarviga uttryck som *"infekterade vårdnadstvister"* och skuldbelägger ytterligare de utsatta mammorna genom att ifrågasätta offers omsorgsförmåga. Detta är mycket allvarligt i en annars ambitiös utredning och ett stort svek mot alla utsatta för dessa brott.

Kvinnofronten vill i det sammanhanget hänvisa till vårt remissvar till SOU 2017:6 angående vårdnadstvister och våld.⁴

Barnhusen

Kvinnofronten stöder utredningens förslag att barnhusens verksamhet bör utredas särskilt, eftersom det är rättsosäkert att barn får helt olika stöd beroende på

var i landet de bor.

Arbetsgrupp hos Kvinnofronten

I Kvinnofrontens arbetsgrupp för remissvaret har ingått Gerda Christenson, Åsa Christenson och Eva Larsson.

Stockholm den 18 september 2019

Kvinnofronten

NOTER:

1. Anna L. Jonhed: *Better safe than sorry? Quantitative and qualitative aspects of child–father relationships after parental separation in cases involving intimate partner violence*. Örebro universitet 2016.

Slutrapport – *Barnets rättigheter i vårdnadstvister*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2015.

Anna Forssell: *Barns upplevelser av våld*. Örebro universitet 29/1 2015.

Marie Angsell & Sofia Grönkvist: *”Lyssna på mig.” Barnets upplevelse av skilsmässa och föräldrars konflikter*. BRIS 2013.

Anna Kaldal: *Riskbedömningar i vårdnadsmål, i Vårdnadstvisterna – med barnet i fokus?* Roks 2011.

Ingrid Höjer & Karin Röbäck: *Barn i kläm – hur uppmärksammas barn i mål om verkställighet av umgänge?* Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2007.

Maria Eriksson: *I skuggan av Pappa – Familjerätten och hanteringen av faders våld*. Förlags AB Gondolin 2003.

2. *Signalerna – Våld i nära relationer*. Barn och ungdomar berättar. Barnombudsmannen 2012.

3. Gudrun Nordborg: *Barnfrid? Om rättens förhållningssätt till barn som upplevt våld med fokus på brottsskadeersättning, vårdnad och umgänge*. Brottsoffermyndigheten 2013.

4. Kvinnofrontens remissvar: www.kvinnofronten.nu/pdf/KvF_SOU-2017-6.pdf